

**UITZONDERLIJKE OMSTANDIGHEDEN IN HET
GRONDWETTELIJK RECHT**

WOORD VOORAF/PRÉFACE

XI

**L'ARTICLE 187 DE LA CONSTITUTION ET LA
PROBLÉMATIQUE DE LA PROTECTION DES DROITS ET
LIBERTÉS DANS LES ÉTATS D'EXCEPTION**

1

Introduction

1

I. L'article 187 de la Constitution : interprétation et portée *de lege lata*

3

I.1. Le Congrès national et l'interdiction de suspendre la Constitution

5

I.2 La relativisation de l'interdiction en temps de guerre

8

I.2.1. 1831-1832 : l'état de siège demeure possible à l'intérieur du cadre de la Constitution

8

I.2.2. 1914-1918, 1940-1945 : le droit de l'état de nécessité et l'arrêté-loi de 1916

11

A. L'état d'urgence dû à la force majeure accepté par la Cour de cassation

12

B. L'arrêté-loi du 11 octobre 1916

14

I.3. Trois tentatives de justifier la relativisation de l'interdiction de suspendre la Constitution

17

I.4. Les tentatives de révision de l'article 187

23

I.5. L'article 187 de la Constitution à l'heure du terrorisme

27

II. *De lege ferenda* : nécessité et balises d'une constitutionnalisation des états d'exception

29

II.1. Nécessité d'une constitutionnalisation ?

30

II.1.1. L'utilité théorique d'une clause de dérogation

30

II.1.2. Les pro et contra de l'insertion dans la constitution d'un régime d'exception

31

II.1.3. La position de la Commission de Venise sur la constitutionnalisation des états d'exception

39

II.2. Les balises internationales et européennes de la constitutionnalisation

41

II.2.1. Les « sources » juridiques des balises

41

II.2.2. Les balises temporelles

44

II.2.3. Les exigences matérielles

45

II.2.4. Les conditions formelles

48

DE ‘STAAT VAN OORLOG’ EN DE ‘STAAT VAN BELEG’: UITZONDERINGSREGIMES DIE AAN EEN HERZIENING TOE ZIJN	51
Hoofdstuk I. Inleidende beschouwingen betreffende de uitzonderings- regimes	51
Hoofdstuk II. Plan van de bijdrage	54
Hoofdstuk III. Definitie en soorten van uitzonderingsregimes	55
Hoofdstuk IV. De mogelijkheid tot schorsing en beperking van grondrech- ten	56
<i>Afdeling 1. Schorsing van grondrechten</i>	56
<i>Afdeling 2. Beperking van grondrechten</i>	59
Hoofdstuk V. De besluitwetten, de bijzonderemachtenbesluiten en de bui- tengewonemachtenbesluiten	61
<i>Afdeling 1. Besluitwetten</i>	61
<i>Afdeling 2. Bijzonderemachtenbesluiten</i>	62
<i>Afdeling 3. Buitengewonemachtenbesluiten</i>	63
Hoofdstuk VI. De begrippen ‘oorlog’, ‘staat van oorlog’, ‘oorlogstijd’ en ‘periode van oorlog’	65
<i>Afdeling 1. Noodzaak tot begripsverduidelijking</i>	65
<i>Afdeling 2. Begrip ‘oorlog’</i>	65
<i>Afdeling 3. Begrip ‘staat van oorlog’</i>	69
<i>Afdeling 4. Begrip ‘oorlogstijd’</i>	78
<i>Afdeling 5. Begrip ‘periode van oorlog’</i>	84
Hoofdstuk VII. De ‘staat van oorlog’, de ‘staat van beleg’ en de ‘versterkte staat van oorlog’	85
<i>Afdeling 1. Situatie vóór 1916</i>	85
<i>Afdeling 2. Nieuwe regeling in 1916</i>	86
<i>Afdeling 3. Wijzigingen aan de Besluitwet van 1916</i>	87
<i>Afdeling 4. Wetskrachtige norm met een bestendig karakter</i>	87
<i>Afdeling 5. Basiskenmerken van de uitzonderingsregimes</i>	88
<i>Afdeling 6. Begin en einde van de uitzonderingsregimes</i>	91
<i>Afdeling 7. Gevolgen van de ‘staat van oorlog’</i>	92
<i>Afdeling 8. Gevolgen van de ‘staat van beleg’</i>	95
<i>Afdeling 9. Gevolgen van de ‘versterkte staat van oorlog’</i>	99
<i>Afdeling 10. Waarborgen</i>	99
<i>Afdeling 11. Nood aan een aanpassing van de Besluitwet van 1916</i>	100
Hoofdstuk VIII. Slotbeschouwingen	103
 DE ONMOGELIJKHEID VAN DE KONING OM TE REGEREN	 109
Inleiding	109
I. Artikel 93 van de Grondwet: ontstaan en draagwijdte	111

II.	Het einde van de periode van onmogelijkheid te regeren	117
III.	Artikel 93 van de Grondwet: de toepassing	122
	A. <i>Het laten vaststellen van de onmogelijkheid te regeren</i>	123
	A.1. <i>De krijgsgevangenschap van Leopold III</i>	123
	A.2. <i>Het niet-ondertekenen van het zwangerschapsonderbrekingsontwerp</i>	123
	B. <i>De dadelijke bijeenkomst van de Kamers</i>	124
	B.1. <i>De krijgsgevangenschap van Leopold III</i>	124
	B.2. <i>Het niet-ondertekenen van het zwangerschapsonderbrekingsontwerp</i>	125
	C. <i>De verenigde Kamers voorzien in een voogdij of het regentschap</i>	126
	C.1. <i>De krijgsgevangenschap van Leopold III</i>	126
	C.2. <i>Het niet-ondertekenen van het zwangerschapsonderbrekingsontwerp</i>	127
IV.	Besluit	128
 LA FONCTION ET LE STATUT DU ROI. QUESTIONS DE CRISE		131
	Introduction	131
	Chapitre I ^{er} . La contestation de la monarchie	134
	Section 1. <i>L'utilité du roi</i>	135
	A. <i>L'institution</i>	135
	B. <i>L'action</i>	136
	C. <i>L'État</i>	139
	Section 2. <i>La désignation du roi</i>	140
	A. <i>L'hérédité</i>	140
	B. <i>L'élection</i>	141
	C. <i>La Constitution</i>	142
	Section 3. <i>La fonction du roi</i>	142
	A. <i>Le protocole</i>	143
	B. <i>Le symbole</i>	144
	C. <i>Les réalités</i>	145
	Chapitre II. La préservation de la monarchie	146
	Section 1. <i>La vie du roi</i>	147
	A. <i>L'âge</i>	147
	B. <i>Le mariage</i>	148
	C. <i>La maladie</i>	149
	D. <i>La mort</i>	149
	Section 2. <i>Le statut du roi</i>	150
	A. <i>La renonciation au trône</i>	151
	B. <i>Le retrait du trône</i>	152
	C. <i>La vacance du trône</i>	152
	D. <i>L'abdication</i>	153

Section 3. <i>L'action du roi</i>	156
A. <i>L'impossibilité de régner</i>	156
B. <i>L'interrègne</i>	157
C. <i>La régence</i>	157
D. <i>La restauration</i>	159
Conclusion	160
BRUSSEL ALS ZETEL VAN DE FEDERALE REGERING	163
Inleiding	163
I. Geschiedenis	163
II. Reikwijdte van artikel 194 van de Grondwet	164
II.1. <i>Interpretatie van de term "federale regering"</i>	164
II.2. <i>Interpretatie van de term "zetel van de federale regering"</i>	167
II.3. <i>Interpretatie van de term "stad Brussel"</i>	170
III. Uitzonderingen	174
IV. Besluit	176
BIJZONDERE MACHTEN ALS OPLOSSING VOOR EEN CRISIS. OF ZELF IN EEN MIDLIFECRISIS?	177
Inleiding	177
I. De bijzondere machten in een notendop	178
A. <i>De techniek van de bijzondere machten</i>	178
B. <i>De juridische grondslag voor de bijzondere machten</i>	181
C. <i>De geldigheidsvoorwaarden voor de bijzondere machten</i>	183
II. Crisissen en uitzonderlijke omstandigheden die bijzondere machten hebben verantwoord	188
A. <i>De politieke kwalificatie van omstandigheden als "crisis" of als "uitzonderlijk"</i>	189
B. <i>De interpretatie van de begrippen "crisis" en "uitzonderlijk" in de praktijk</i>	190
1) <i>In de context van een bedreiging voor de socio-economische en financiële toestand</i>	190
2) <i>In de context van een bedreiging voor de fysieke veiligheid</i>	197
III. De bijzondere machten in een midlifecrisis	203
A. <i>De legitimiteit van bijzondere machten in de 21ste eeuw</i>	203
B. <i>Een alternatieve aanpak?</i>	207

OMTRENT DE LOPENDE ZAKEN	215
Hoofdstuk 1. Inleiding	215
Hoofdstuk 2. Verhouding regering-parlement	217
Afdeling 1. Algemeen	217
Afdeling 2. Het einde van een regering	219
§ 1. <i>De federale regering</i>	219
§ 2. <i>De deelstaatregeringen</i>	220
Afdeling 3. De ontbinding van het parlement	221
§ 1. <i>Het federale parlement</i>	221
§ 2. <i>De deelstaatarlementen</i>	221
Hoofdstuk 3. De lopende zaken: vier mogelijke periodes en twee basis-hypothesen	222
Afdeling 1. Vier mogelijke periodes	222
§ 1. <i>Eerste periode: tussen regeringsontslag en parlamentsontbinding</i>	222
§ 2. <i>Tweede periode: tussen parlamentsontbinding en verkiezingen</i>	223
§ 3. <i>Derde periode: tussen verkiezingen en een nieuw parlement</i>	223
§ 4. <i>Vierde periode: tussen een nieuw parlement en een nieuwe regering</i>	226
Afdeling 2. Specifieke afbakeningsproblemen	227
§ 1. <i>Federale regering: aanbieden vs. aanvaarden ontslag</i>	227
§ 2. <i>Beëindiging werkzaamheden</i>	228
Afdeling 3. Twee basishypothesen	230
Hoofdstuk 4. Grondslag van het leerstuk van de lopende zaken	230
Afdeling 1. Een grondwettelijke gewoonte of een algemeen rechtsbeginsel?	231
Afdeling 2. Beoogde doelstellingen	234
§ 1. <i>Algemeen</i>	234
§ 2. <i>Geen vertrouwen – geen “parlementaire basis”</i>	235
§ 3. <i>Geen controle, geen sanctie</i>	237
§ 4. <i>Bescherming prerogatieven van het parlement</i>	238
Hoofdstuk 5. De “lopende zaken” als een juridisch afdwingbare regel en als een (politieke) gedragsrichtlijn	239
Afdeling 1. Juridisch afdwingbare regel van onbevoegdheid	239
Afdeling 2. Gedragsrichtlijn	241
§ 1. <i>Algemeen</i>	241
§ 2. <i>Het optreden van het parlement in de periode van lopende zaken</i>	242
Hoofdstuk 6. Inhoud en omvang van het begrip “lopende zaken”	245
Afdeling 1. Algemeen	245
Afdeling 2. Klassieke criteria	246

§ 1. <i>De zaken van dagelijks bestuur</i>	246
§ 2. <i>De dringende zaken</i>	248
§ 3. <i>De handeling in reeds opgestarte zaken</i>	249
Afdeling 3. De door het parlement voorgestelde of gedragen zaken	250
§ 1. <i>Optreden van de regering als uitvoerende macht</i>	250
§ 2. <i>Optreden van de regering als tak van de wetgevende macht</i>	253
Afdeling 4. Bijzondere toepassingsgevallen	257
§ 1. <i>Grondwetsherziening – Verklaring tot herziening van de Grondwet</i>	257
§ 2. <i>Alarmbelprocedure</i>	260
Hoofdstuk 7. Uitleiding	261

DE THEORIE VAN DE NOOD- OF FEITELIJKE NOODAMBTENAAR 265

§ 1. Ter inleiding	265
§ 2. Algemeen kader: de beginselen van openbare dienst	266
§ 3. Het beginsel van de continuïteit van de openbare dienst	267
§ 4. Het leerstuk van de nood- of feitelijke ambtenaar	273
§ 4.1. <i>De noodambtenaar</i>	275
§ 4.2. <i>De feitelijke ambtenaar</i>	277

DE KONING ALS HOOFD VAN EEN ANDERE STAAT 291

Inleiding	291
I. Juridisch kader	293
II. Toepassing van artikel 87 van de Grondwet: Leopold II als heerser over Kongo-Vrijstaat	295
II.1. <i>De stichting van Kongo-Vrijstaat</i>	295
II.2. <i>Instemming van de Kamers</i>	297
II.3. <i>Einde van de personele unie</i>	300
III. Hedendaagse voorbeelden	301
III.1. <i>De koning(in) van het Verenigd Koninkrijk als staatshoofd van de Commonwealth realms</i>	301
1.1. <i>Gemenebest van Naties</i>	301
1.2. <i>Commonwealth realms</i>	302
1.3. <i>Nieuw-Zeeland</i>	304
1.4. <i>Gemenebest Australië</i>	306
1.5. <i>Canada</i>	309
III.2. <i>De president van de Verenigde Staten van Amerika als staatshoofd van Puerto Rico</i>	310
IV. Besluit	312